

CHET TILLARNI O'QITISH JARAYONIDA LINGVO- MAMLAKATSHUNOSLIK KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH

Saydazimova Saida

JIDU, RGT kafedrası fransuz tili o'qituvchisi

saida.dip44@gmail.com

Kalit so'zlar: *lingvo-mamlakatshunoslik ko'nikmalarni rivojlantirish, milliy madaniyat, chet tilini o'qitish, , Fransiya, fransuzlar, an'analar, o'zlashtirma so'zlar*

Chet tillarni o'qitish, ayniqsa, zamonaviy ko'p madaniyatli davrda ta'lim dasturining muhim qismi bo'lib kelmoqda. Ba'zi manbalarga ko'ra, bugungi kunda er yuzida ikki mingdan ortiq millat mavjud bo'lib, ularning har biri o'ziga xos an'analar va asoslarga ega. Shuning uchun biz ishonch bilan aytishimiz mumkinki, rivojlanishning ushbu bosqichida bizning davr nafaqat ko'p millatli, balki ko'p madaniyatli hamdir. Masalan, chet el madaniyatini o'rganayotganda, inson o'z xohish-irodasini o'ziga jalb qiladi, uni taqqoslaydi va baholaydi, va bu tasodif emas, chunki bu boshqa madaniyat vakilining milliy merosini anglab tushunishga, o'rganilayotgan tilning hech bo'lmaganda shaffofligi saqlagan holda, mamlakat haqiqatlariga o'zini bag'ishlashga imkonini beradi. Tilshunoslik va lingvo-mamlakatshunoslikning ana shu jihati talabalarga nafaqat o'rganilayotgan til mamlakati madaniyatini, balki butun tilning o'zini ham o'rganishga yordam beradi.

Ta'lim oluvchilarni lingvo-mamlakatshunoslik materiallari asosida milliy madaniyatga jalb qilish zaruratini birinchi bo'lib fransuzlar e'tibor berishni boshladilar. 1920 yilda Fushening islohoti tufayli "Civilization" (milliy madaniyat) ta'limoti Fransiya universitetlarida jonli tillarni o'rganish jarayonida majburiy holga aylandi va 1950 yildan boshlab Fransiya Milliy ta'lim vazirligining doirasi xorijiy til darslarida mamlakatshunoslikni o'rgatish ta'lim jarayoniga asta sekin kirib bordi. Bugungi kunda bu borada yirik metodik markazlar faoliyat ko'rsatmoqda: CREDIF, Alliance Française, BELC [1].

Shunday qilib, lingvo-mamlakatshunoslik - bu chet tilini o'qitish uslubiyatining omilidir, unda tilni o'rganuvchilarni ushbu til orqali yangi madaniyat bilan tanishtirish usullari o'rganiladi. Atrofdagi inson haqiqat tabiat va madaniyat shaklida beriladi. Keng madaniy tasvir tilshunoslik qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi (so'z birikmalarini boyitish, tarjima qilish qobiliyati, frazeologik birliklar bilan ishlash qobiliyati) va o'qituvchini xorijiy madaniyatning o'ziga xos jihatlari bilan tanishtiradi. Lingvo-mamlakatshunoslik darslarida o'rganishning asosiy tamoyillardan biri bo'lgan til o'rganayotgan xalqning madaniyati, milliy-psixologik xususiyatlari, ufr-odatlarini, o'zlashtirma so'zlari, tilda uchraydigan iboralar muhokama qilinishi mumkin.

Lingvo-mamlakatshunoslik tushunchasining juda ko'p talqinlari mavjud, masalan, E. M. Vereshagina "Lingvo-mamlakatshunoslik so'z nazariyasi" asarida shunday ta'riflagan: "Chet tilini o'rganuvchilar odatda muloqotda ishtirok etishning yana bir usuliga ega bo'lishga intiladi. Biroq, tilni mukammal o'rganayotganda, inson bir vaqtning o'zida tilda

saqlanadigan ulkan ma'naviy boylikka ega bo'lib, yangi milliy madaniyatni kashf qila boradi. Chet tillarni o'qitishning ushbu yo'nalishi lingvo-mamlakatshunoslik tomonidan maqsadli ravishda ko'rib chiqiladi[2]. Lingvo-mamlakatshunoslik tilni o'qitishda haqiqiy va mustaqil jihat sifatida qaralishi mumkin, chunki u boshqa o'quv materiallariga, shuningdek, mustaqil o'qitish usullariga ega, shu bilan birga, bu yo'nalish umumiy ta'lim metodikasiga ham taalluqlidir, chunki u o'quv jarayonining ajralmas qismi hisoblanadi.[3]. Shuning uchun lingvo-mamlakatshunoslik davlatning tili va madaniyatini o'rgatishning eng muhim jihatlaridan biri hisoblanadi.

Chet tilini o'rganishning mazmuni talabalarni nafaqat nutq muloqotining yangi uslubiga, balki o'rganilayotgan tilda gapiradigan xalq madaniyatiga, o'rganilayotgan tilda mamlakatdagi nutq xatti-harakatlarining milliy-madaniy xususiyatlariga ham jalb etishga qaratilgan bo'lishi kerak. O'quvchi boshqa jamiyatning zamonaviy hayotining turli sohalari, uning tarixi va madaniyati haqida fikr yuritishi kerak. Shu bilan birga, talabalar tilni o'rganilayotgan bir vaqtni o'zida o'z milliy madaniyati va boshqa xalq madaniyati o'rtasidagi muloqot orqali yashaydigan xalqlar madaniyati bilan o'rganish, kundalik va ish jarayoning odatiy holatlarida (cheklangan chegaralar ichida) o'rganilayotgan tilda qabul qilingan xatti-harakatlar; boshqa jamiyatda qabul qilingan me'yorlarga muvofiq nutq va noaniq xatti - harakatlarni qurish qobiliyati; o'rganilayotgan til davlatining geografik, tabiiy-iqlimiy, siyosiy xususiyatlari; madaniyat, texnika, ilm-fan tarixidan, ushbu jihatlarning hozirgi holatidan asosiy ma'lumotlar; xalqi; taniqli insonlari va yutuqlari bilan taqqoslash qobiliyati; chet elda tengdoshlar hayotining zamonaviy jihatlari(ish, turizm, o'qish, bo'sh vaqt, moda va boshqalar); ularni o'z madaniyati, ushbu bilimlardan o'z so'zlarida foydalanish va ularni boshqalarning bayonotlarida tushunish qobiliyati rivojlana boradi. Natijada, ularni o'z tajribalari nuqtai nazaridan talqin qilish qobiliyatlarini mavzuni o'rganishning dastlabki bosqichlaridan boshlab doimiy ravishda amalga oshirilishi va ularni o'z tajribalari bilan taqqoslash qobiliyati ortib boradi. [4].

Darslarda lingvo-mamlakatshunoslik materiallaridan foydalanish, talabalarning ishlashiga ijobiy munosabat yaratadi, bilim faolligini oshiradi, bundan tashqari, bu sohada o'z bilim va ko'nikmalarini namoyon etadi. Masalan, davlatning xaritasi bilan ishlash va mamlakat ramzlarini o'rganish (gerblar, emblemalar) va hayotning ichki xususiyatlari bilan tanishish (yo'riqnomalar, bayramlarni tashkil qilish va boshqalar). Lingvo-mamlakatshunoslik ushbu tilning leksik birliklari orqali o'rganilayotgan tilda mamlakatshunoslik materiallarini o'rganishni o'z ichiga oladi, shu jumladan:

1. chet tilida tinglashni, og'zaki nutq ko'nikmalarini rivojlantirish;
2. mamlakatshunoslik matnlarini o'qish ko'nikmalarini rivojlantirish;
3. o'quvchilarning ijtimoiy-madaniy savodxonligini rivojlantirish, unda chet tilida so'zlashadigan mamlakatlar vakillari bilan muloqot qilish ;
4. ushbu mamlakatlarning tarixi, madaniyati, taniqli fan arboblari bilan tanishib borish; an'analari va urf-odatlarini tushunish; [5].

Hozirgi davrda chet tillarni o'rganish va xorijiy madaniyatlarni bilish inson faoliyatining etakchi yo'nalishlaridan biri bo'lib, chet tili oddiy muloqot vositasidan yangi

madaniyat va uning haqiqatlarining o'ziga xos ko'rsatkichiga o'tadi, chet tili darslarida lingvo- mamlakatshunoslik javhalarini o'rganish tobora muhim ahamiyat kasb etadi.

Yuqorida aytilgan fikrlarga misollar keltiramiz. Fransuz tili o'qituvchisi bo'lganligim sababli mendan Fransiya haqida fikrimni so'rashadi. Talabalar uchun Fransiya Parij shahri, Eyfel minorasi, futbol jamoasi va yuqori modani deb tassavvur qilishadi. Biroq, men ularga bu davlat butun bir tarixga ega, madaniy, milliy merosga boy ekanligini, asrlar davomida jahonga taniqli insonlari, faylasuflari va ularning dono fikrlari bilan tanishtira boraman. Shuningdek, fransuz tili shunchalik chiroyli, ohangdorki, undagi so'zlar boshqa tillarda o'zlashtirma so'zlar bo'lib xizmat qilib kelayotganini misollar bilan tushuntirib izohlash mumkin. Masalan, fransuz faylasuflaridan Rene Dekart, Volter, Michel Fuko, Blez Paskal, Jan Jak Russo, yozuvchilaridan V.Gugo, A.Duma, E.Zola, Molyer, J.Vern, Stendal, O.Balzak, G.Mopassan, J. Preverlarning ijodi va faoliyati, fan arboblardan P.Kuri, L. Paster, A.Amper, J.Y. Kustolar, ayniqsa, aka uka Lumyerlarning dunyo kino san'ati olamiga, musiqa sohasida dunyoga taniqli kompozitorlardan J. Beze, R.Lisl, A.Bertonlarning qo'shgan hissasini til o'rgatish jarayoni bilan birgalikda tanishtirib borish lozim. Bundan tashqari fransuz xalqining urf –odatları, milliy an'ana va bayramlari ham o'z qadriyatlariga ega bo'lib, ular to'gridan to'gri boshqa tillarga tarjima qilinayotganda o'z nomlanishini saqlab qoladi. (mardi gras, epifhanie, poisson d'avril, Toussaint, festival de Cannes, prix Concourt, le tour de France).

Hammanizga ma'lum, fransuz tili lotin tillari oilasiga mansub bo'lganligi sababli, undagi ko'p so'zlar rus, o'zbek hattoki turk tilida mavjud bo'lib o'z asl ma'nosida xizmat qiladi. Bunga misol qilib, rus tilidagi royal, balet, furshet, defile, parad, shoffer, kur'er, kutur'e, resume, director, magazin, kaloriya va h, o'zbek tilidagi sovun, vergul, saksofon, armiya so'zlari, turk tilidagi kuafer, pardon, randevu, roman, jargon kabi fransuz tilidagi so'zlar o'zlashtirilgan. Shunday qilib, ushbu tilda gapiradigan xalqning milliy madaniyati bilan yaqin aloqada bo'lgan chet tilini o'rganishni tashkil etish, umuman ta'lim olishning qiziqtirishni kuchaytirishga lingvo-mamlakatshunoslik ko'nikmasi umumiy madaniy dunyoqarashni kengaytirishga yordam beradi, o'rganayotgan tilning usullari va shakllarini rivojlantirishga, o'quvchilarning aql-zakovati va idrokiga murojaat qilishga imkon beradi, o'quvchiga ta'limni umumiy didaktik omillarini samarali amalga oshirishga yordam beradi.

Ta'limda bunday yondashuvlarni amalga oshirish darslarda talabaning qiziqishini, faoliyati, tasavvurini oshirishga imkon beradi, ya'ni ehtiyoj, bilim olish va chet tilini bilish va o'rganish zaruriyati paydo bo'ladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Vedenina L. G. Frantsiyada frantsuz tilini o'qitishning lingvistik va madaniy jihati / L. G. Vedenina // maktabda chet tillari. -1993. - № 2. 64-72b
2. Vereshagina, Lingvo-mamlakatshunoslik so'z nazariyasi 2012: 5
3. Galskova N. D. Chet tillarni o'qitishning zamonaviy metodikasi: o'qituvchi uchun qo'llanma, 2003. -192
4. Galskova N. D, Gez N. I. Chet tillarni o'qitish nazariyasi. - 336 b.

5. Gez N. I. O'rta maktabda chet tilini o'qitish metodikasi: darslik / N. I. gez, M. V. Lyaxovitskiy, A. A. Mirolyubov. - Moskva: Oliy maktab, 1996. - 372 b.